

HIDVÉGI MÁTÉ

RÓMA A PILISI DOMBOK ALATT

Makovecz piliscsabai Stephaneuma

Bevezetés

Lankás dombok előtti teknőszerű völgyben, Piliscsabán található a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának klotildligeti campusa. A terület korábban katonai célokat szolgált. 1945 előtt magyar honvéd laktanya működik itt. Híradós egységei részére ezt az objektumot vette át és építette tovább a szovjet hadsereg. Az akkori honvédelmi miniszter, Für Lajos hozzájárulásával a Perczel Mór laktanya huszonegy hektáros területét, amelyen harminchét, jórészt lepusztult épület állt, 1990-ben kapta meg a Katolikus Egyetem Alapítvány.¹ Az Alapítvány, a piliscsabai önkormányzati erkölcsi támogatásával, megbízta a MAKONA Tervező Irodát, hogy készítsen beépítési tervet. A terv öt épület megtartását és építészeti rehabilitációját javasolta. Az építkezés az 1994. év elején kezdődött, és ugyanennek az évnek szeptemberében, hétszáz diák előtt, már ezen a campuson tartotta meg tanévnyitó beszédét Gál Ferenc rektor.² Újonnan építve, vagy a meglévők átalakításával, az alábbi épületek készültek el: refektórium és konyha (Zsigmond László terve), Augustineum és Anselmianum (Siklósi József tervei), Catherineum (Bata Tibor terve), főporta és a Pázmáneum vasútállomása (Csernyus Lőrinc tervei). A következő években megépült az adminisztrációs tömb (Zsigmond László terve) és az Ambrosianum (Siklósi József terve). Az egyetem vezetése az utóbbival szemköztí füves térségen akarta felépíttetni a campus legfontosabb oktatási épületét, a nagy előadótermet, az Auditórium Maximumot is magában foglaló Stephaneumot. Gál Ferenc a tervek elkészítésével Makovecz Imrét bízta meg.³ Makovecz a Stephaneum kiviteli terveit 1997-ben fejezte be.⁴ Munkatársai: építész – Farkas Erzsébet, V. Gerencsér Judit, Szentesi Anikó, Bata Tibor, Turi Attila, Jánosi János, Nathalie Grekofski, Róth Renáta, Gulybán

¹ Részletesen l.: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem története és a Stephaneum építészeti formanyelve. In: Makovecz Imre: Írások 2000-1990. Editio Plurilingua, Budapest, 2000, pp. 59–64; A piliscsabai Katolikus Egyetem. Országépítő 4(1-2), 20–27, 1993; Pázmáneum. Beszélgetések a Katolikus Egyetemről Országépítő 7(1), 2–25, 1996.

² L. Piliscsabai Televízió archívuma.

³ A megbízó levél – ha egyáltalán volt – lappang. Megvan azonban az a levél, amelyben Csíky Gábor – akkoriban az egyetem műszaki igazgatója – megbízta Makovecz Imrét a Stephaneum környezete rendezési tervének elkészítésével. Ikt. sz.: MFB-36/99, dátum: 1999. július 9. (L. MAKONA-irattár).

⁴ Reprodukciójuk az Országépítő folyóirat 1997. évi karácsonyi mellékleteként megjelent. A ceruzaárnyékolási technikával Makovecz megrajzolta három grafika a reneszánsz rajzművészet legszebb lapjai minőségével mérhető.

Ede, Zsigmond László, Robogány Andrea; statika – Pongor László, Donáci Péter; belsőépítészet – Mezei Gábor; gépészet – Fenyves Tamás, Czöndör Julianna; elektromos tervezés – Menyhért Győző; világítás és scenika – Vajda Ferenc, Kiss Barnabás és Strack Lőrinc voltak. Az építési munkálatokat Csíky Gábor szervezte, és a Bau-System cég (Kecskemét–Budapest) végezte.

(Egyszer valaki talán megírja a Stephaneum megépülésének történetét, amely a szó igazi értelmében volt dráma. A téma ilyen értelmű feldolgozása nem illeszthető jelen dolgozatunk kereteibe.)

Egy levélben, amelyet Olasz Ferenc filmrendezőnek címzett, Makovecz Imre összefoglalta az épület leírását.⁵ „A Stephaneumban egy 500 fős nagyelőadó, hat 150–300 fős előadóterem, az egyetem teljes adminisztrációja, kis előadótermek, a kiszolgáló helyiségek és egy diákklub táncteremmel, kávéházzal helyezkedik el. Az 5000 m²-es épület építészeti idézetek montázsából áll. A nagyterem két ferde, „emelkedő” kupolából áll, melyek egyike a színpad fölött „római architektúrával”, a lejtős nézőtér fölötti kupola a „szerves” építészet szerkezeteivel, oszlopaival, növényi fejezeteivel épült fel. A nagytermi központi részhez csatlakozó oldalszárnyak fölött egy „erdőalja” mennyezet fedi az előadótermeket, a „középkori sikátorok”-ba sorolt belső épületeket. A sikátorokba – ahol a hallgatók és tanárok közlekednek – ablakok nyílnak, erkélyek, lépcsők találhatók, ahogy egy kisvárosban szokás. Az épület előcsarnoka üvegfedést kapott. A tetőszerkezetet itt „megkövesedett fák” tartják. Az előcsarnokba egy ovális térből jutunk, ahol oszlopon Szent István szobra áll. A szobor a belső terekből is látható. A film építészeti idézeteinek érthetővé tételéhez Piranesi, Sir John Soane fényképeket, erdőalja lomboatokat, Blossfeldt növényi fényképfelvételeket, középkori kisváros utcáinak felvételeit javaslom felhasználni.”

A Stephaneumot 2001. december 16-án, ünnepélyes körülmények között, Seregély István egri érsek szentelte fel. Az avató beszédet Orbán Viktor miniszterelnök tartotta.

Előzmények, tűnődések, vázlatok

Makovecznek a Stephaneumhoz készített első vázlatai keletkezését 1995-re, vagy az 1996. év elejére datálhatjuk.⁶ Az engedélyezési és kiviteli tervek elkészítése 1996–1997-ben történt.⁷ Ezek és a következő évek a Stephaneum megvalósításának lázában teltek. Az Országépítő, már említett, 1996(1) számában Makovecz részletesen nyilatkozott a Stephaneumról. Egy év múlva, a Francia Építészeti Akadémia aranyérmének átvétele kapcsán készült interjú⁸ végén is ezt a munkát említette: „Páz-

⁵ A dátumozást nem tartalmazó, egy- és féloldalas autográf levélhez tartozó fax adási nyugta időpontja 2001. november 28.

⁶ Az első változatok publikálása az Országépítő 1996. évfolyamának 1. számában történt.

⁷ L.: A MAKONA-irattárban őrzött, „Tájékoztató” című, 2000. szeptember 7-i dátumú, „Makovecz Imre sk. építész” jegyzésű gépiratot.

⁸ Magyar Nemzet. 1997. június 27.

mány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai campusát építjük. Az új épületet, a Stephaneumot kollégáimmal közösen tervezem.” „Most építjük Piliscsabán a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet, amelyben van egy 600 fős színház lejtős nézőtérrel...” – nyilatkozta Bóka Lászlónak 1998-ban.⁹ Dávid Katalinnal közös interjúja, amelyet a millennium kapcsán Tóth Bélának adott, is a Stephaneumról szólt.¹⁰ Sárközy Ágotával 1999-ben folytatott beszélgetése¹¹ a Stephaneum témájával végződött: „Most épül Piliscsabán a Stephaneum nevű épület a Katolikus Egyetemen. Érdekes lesz: Piranesi, Borges idővesztéses világa jelenik meg az épületen.”

A Stephaneum tervezése és építése előzményei között Makovecz egész életművét megemlíthetnénk. Hiszen ha egy művész eljut a szimbólumteremtés fókára, attól kezdve haláláig ragaszkodik szimbólumaihoz. 1981-ben, a Népművelési Intézetben Ekler Dezsővel folytatott híres beszélgetésében¹² Makovecz művészetének inspirációiról is szólt. „Kell lenni egy olyan belső lényegnek, amely megnevezhetetlen, és amely a tervezés során bontakozik ki. [...] Azaz az építészet eredetét tekintve nem építészet. Az építészet eredmény, és amikor valaki elkezd egy házat tervezni, akkor nem mint építész kezdi el.”

A Stephaneummal kapcsolatosan Makovecz négy olyan művésztársát említi, akik inspirálták, ő úgy mondja, akiktől idézett. A négy művész: a perspektívát újra értelmező velencei–római Giovanni Battista Piranesi (1720–1778), a téridő relativizmusát megsejtő londoni Sir John Soane (1753–1837), a Buenos Aires-i polihisztor, Jorge Luis Borges (1899–1986), és a berlini botanikus és fotóművész, Karl Blossfeldt (1856–1932). Inspiráló szellemi hatásuk kimutatható a makoveczy életműben. Ám nem idézetek formájában, hanem egy mélységes rokonszenv által, amely Makovecz Imrében ébredt irántuk. Ellentétben a művész saját művészetéről kialakított meggyőződésével¹³, Makovecz nem alkalmaz idézeteket. Ha alkalmazna, besorolhatnánk őt a posztmodernnek közé.

Bolecki a posztmodern stílus jellemzői között az alábbiakat említi.¹⁴ „A történelem és a hagyomány iránti érdeklődés, ami a retro stílushoz való kötődésben, a gyakori idézetekben, ismétlésekben [...] fejeződik ki. [...] Vonzódás az összetett szerkezetekhez, a többféle nézőponthoz és a többértelműséghez az egyszerűség,

⁹ Én „belga” vagyok. In: Makovecz Imre: Válaszok 2001–1981. Editio Plurilingua, Budapest, 2001, pp. 122–125.

¹⁰ A szellem, a tudás, a lélek otthona. Makovecz Imre millenniumi alkotása. Új Ember 1999. április 10., p. 6.

¹¹ Piranesi, Borges idővesztéses világa jelenik meg. Die Drei – kézirat. 1999. április. (In: Makovecz Imre: Válaszok 2001–1981. Editio Plurilingua, Budapest, 2001, pp. 74–83).

¹² Olyan házakat akartam mindig csinálni, amelyek félig-meddig az emberre hasonlítanak. Ekler Dezső interjúja Makovecz Imrével. Népművelési Intézet, 1981. február 14. (In: Makovecz Imre: Válaszok 2001–1981. Editio Plurilingua, Budapest, 2001, pp. 182–207).

¹³ Tapasztalatom, hogy a nagy művészek gyakran tévednek saját művészetük értelmezésekor. Pl. zseniális megoldásokat gyakran banális okokkal magyaráznak: „elfogyott a festék”, „álmos voltam” stb.

¹⁴ Włodzimierz Bolecki: Vadászat posztmodernekre – Lengyelországban. In: Halott világok – lehetséges világok. Lengyel esszék. Vál.: Andrzej St. Kowalczyk és Pálfalvi Lajos. Seneca Kiadó és Brain Bt., Budapest, 1994. pp. 7–28.

a tisztaság, az ellentétek és a funkcionalizmus helyett.” Bár Makovecz érdeklődik a történelem és a hagyomány iránt, ám ez az érdeklődése nem a retro stílushoz való kötődésben, a gyakori idézetekben, ismétlésekben nyilvánul meg. Bár vonzódik az összetett szerkezetekhez, de mindezt egyszerűséggel és tisztasággal valósítja meg. Nézzük meg ezeket az állításokat egy példán. A MAKONA Egyesülés Makovecz tervezte Kecse utcai irodaháza homlokzatába antik oszlopfejek, töredékek vannak beépítve.¹⁵ Első ránézésre a ház egy régi épületnek tűnik, amelyet restauráltak. De nem így van. A ház üres telekre épült. Makovecz szerint az idő folytonos jelen. A régi és az új nem különböznek. A régi új, és az új régi. A történelem egyetlen kép, amely töretlenül a jelenben létezik. „A 30 éves háború katonái ott küzdenek valahol, ez a háború nem fejeződik be, és az első világháborúban még most is lőnek, létezik a világban” – mondta az Ekler-féle, már említett interjúban. Makovecz tehát nem valamely klasszikust idézett a Kecse utcai ház homlokzatán, hanem komolyan vette a „csak a jelen létezik” elvét, és olyanná építette a házat, hogy abban otthon érezzék magukat az antik Pannónia polgárai is. Ha éppen arra járni támad kedvük. („Tele vagyunk kísértetekkel” – mondta egyszer.) A Kecse utcai házról elmondható, hogy „összetett szerkezeteket” hordoz, hiszen antik és mai elemek keverednek benne. De lehetne-e egyszerűbben, lehetne-e tisztábban megvalósítani a ház legfontosabb építészeti funkcióját? Azt, hogy mindenkinek otthona, aki azon a földön élt.

Makovecz művészetének megértéséhez fontos források naplójegyzetei. Általában ceruzával írott feljegyzésekről van szó, amelyek egy része elvész, elkallódik. A Stephaneumra vonatkozó legfontosabbikat teljes terjedelmében közöljük:

„Piranesi. Harmadik enyészpont a perspektíva szerkesztésében. Enyészpont. Ahol elenyésznek a dolgok. Enyhet adó pont. Enyészet. Enyhet ad. Milyen fáradtság után? Az alakfelvétel, az alakzati lét terhe alól. Miért terhe, nehézsége a létnek az alak? Mert nehézsége, nehézkedése van. Önálló, elkülönülő, körülhatárolható térfogat, súlya, anyaga van.

A harmadik enyészpont új alakot és új enyészetet hoz a két enyészponttal szerkesztett perspektívának. Új dimenziót hoz a térbe, és ez nem az idő. A kupolákat tartó falak nem függőlegesek. Dőlnek. Egymással szemben, vagy a függőleges felé éppen emelkednének.

(Félig üres, félig tele.)

A dőlés vagy emelkedés.

Tömör vagy üres. Mi vana római oszlopban és oszlopfőben? Kő. Miből van a kő? Nagyon kemény, tömör, fénytelen anyagból. A Föld kérgéből. Valaha izzó

¹⁵ Anyám Rómában hívta fel ilyenekre a figyelmem: régi oszlopok beépítve újabb házakba. Bár Róma nem a legrégebbi város, de – anyám szerint – az egyetlen, amely 3000 éve töretlenül, folyamatosan létezik ugyanazon a helyen. Róma 3000 éve folyamatosan a jelenben létezik. Azért, mert itt az új nem pusztította el a régit. Hanem magába olvasztotta, körülvette, hozzáépült, összeforrt vele stb. Ezért aztán Rómában nincs új és nincs régi. Rómában csak Róma van. Anyám szerint ezért illeti meg Rómát az „Örök Város” elnevezés. Azon tűnődöm, hogy Makovecz Imre épületei ezt a fajta „rómaiságot” hordozzák. Talán ebben rejlik e rendkívüli ember művészetének a titka.

lávából, vagy későbbi üledékből. És ez a felnagyított kanellurás oszlop? Belül üres. Lépcső van benne. Rajta le-föl lehet járni. Az oszlopban.

Oszlopok, falak. Tartanak és elválasztanak. Közöttük ajtók. Az ajtókon küszöb, sas, szemöldök, szárnyak. Az egyes terekben folyó élet elválasztó nyiladéakai. „Ha a falak emlékezni tudnának, mit mondhatnának el!” „A falnak is füle van”. „Saxa loquuntur.” „A falakon átvérzik a történelem.” M. B.¹⁶ gondolatai a falakban folyó életről. De a költészetben innen, fantázián, megszemélyesítésen, hasonlaton, képes beszéden innen a tények, a falak valósága, a funkciók különbözősége elég ahhoz, hogy elég súlyt kapjon a megkülönböztetés a kint és bent és a közben között. Mi van közben, míg beszélünk a másikhoz, miközben meglátunk, meghalunk, megtapintunk valamit? Valami hasonló lehet ahhoz, hogy nem vesszük észre az egyensúlyozást, miközben függőlegesen megyünk, természetellenesen függőlegesen, mint Goethe lánglidércei; ahogy nem csodálkozunk állandóan, hogy minden leesik.

A dőlés félelem. Hogy ledől, leesik, ami nem függőleges. Az emelkedés az Erők (Dünamisz) megjelenése. Hogy készen, kompletten, tagozatokkal ablakkal együtt a mélyből tör föl a Stephaneum fala, a színpad, az úgynevezett másik világ falai vele együtt. Melyiket látjuk? A dölést vagy az emelkedést?

Mitől rügyeznek ki a toronyok csúcsai? Miért nőtt természetes szárnyuk? Mitől billennek ki a torony sarokpillérei? Önálló házak, néhol emeletes házak ablakokkal az előadók az erdőalját megidéző, mindet átfogó mennyezet alatt?

Az előadótermek között koraközépkori utcákat megidéző falak között járunk, fent ablakkal, melyekből kilátni az „utákra”. Galériák, erkélyek. A falakra a hallgatók másait szerettem volna fölfesteni, akik beszélgetnek, jönnek-mennek, közöttük Wim Wenders angyalai hallgatóznak. Nem festettem föl azonban, mert a mai „puha” generáció összefirkálná, félek, nemi szerveket, bajuszt, kalapot, nyelveket rajzolna vagy kedvet kapna a falfirkához, ami ma az önkiteljesítés legitim eszköze.

Így is 45 centiméter magasan deszkát futtatok körbe a falakon, hogy legyen hely a cipősarkoknak, mert úgy támaszkodnak a falhoz.

Kirügyeznek a klasszikus toronysisakok a belső változás és növekedés hatására.

A mélyből emelkedő két kupola ölelkezése, amit „erdő” vesz körül, egy olyan szív terméke, melyben mint a tengerben, minden áthatja egymást, minden egyszerre van, és semmit sem az okság köt össze, semmi sem „mintha”. Hanem minden az, ami. Csak az események, az emberekkel az építésért az építés közben megessett és bekövetkezett dráma az, ami szellemi kötőanyagként tartalmaz mindent. Hogy mi a dráma, hogy köt össze látszólag független elemeket, ha egyik nem következik a másikból, hanem „okos”, hanem csak úgy jön és lesz egymás után, ez is kérdés.

Csak úgy érthető ez, ha felajánlásnak fogjuk fel történetünket, s magunkat. Ahogy felajánlás Pilinszkynek ez a mondata: „Isten látja, hogy kimeredek a föld-

¹⁶ M. B.: Makovecz Benjamin, író és grafikusművész.

ből.” Az Ő „szeme”, az Ő léte drámának igazi tartalma, az Ő kihelyezése a teremtmények világába – ha szabad ilyet egyáltalán leírni a XX. század végén anélkül a bűn nélkül, hogy az Urat fantáziaképpé silányítanánk és útszéli „poesis”-sal kísértenénk meg. Veszélyes vállalkozás az építést drámának látni és megélni, mert az kísérlet arra, hogy szakralizáljuk, és elhitessük magunkkal és magunkénak érezzük azt a titkot, amit életszentségnek neveznek, s amely mögött az Úr hallgatásának, csendjének titka van, az Őrzők védelme alatt. De van-e más út a lustaság, az öregedés, a feledékenység, a sérelmek között? Nincs.

Vidáman, örömmel meg kell tenni, amit lehet a dráma folyamán azért, hogy sikerüljön, megépüljön a Stephaneum.” (1999?)

Az épület leírása

Nyugodt, de nyugalmasan megdőbbentő, csendes, de csendjében szívszorítóan különös, és valami egészen megfoghatatlanul közömbös lényként áll, vagy inkább várakozik a Stephaneumnak elnevezett épület a piliscsabai Klotildligetben. Szinte lepelként fedi míves tetőzete. Gyönyörű és titokzatos. Olyan, mint egy lehunytt szem, amelynek többé nincs szüksége arra, hogy kinyíljk, mert már mindent látott. Vagy, mint egy kisimult homlok, amely többé már nem fog ráncokba futni, mert olyan agyvelőt takar, amely mindent tud. Szinte nem is érzékeli a külvilágot, tudomást sem vesz rólunk és a pilisi dombokról, amelyek körülötte vannak. Egyedül a földet érzékeli, talán onnan jött elő, meg az eget, amelyre két tornya fölmutat. Lehet, hogy onnét szállt alá. Akár a földből, akár az égből, megmagyarázhatatlan az ő ittléte. Az ember úgy lép be a két torony közrefogta homlokzat közepén nyíló kapun, mint egy elfeledett holt nyelveken beszélgető társaságba, ahol senkit sem ismer, és semmit sem ért, ám sejti, hogy a végső kérdésekről folyik a szó, és tudja, elég lenne pár beszédtröredéket, néhány mondatfoszlányt megjegyeznie, és később, nyugodt körülmények között megfejtienie ahhoz, hogy megértse a világ lényegét. Tehát visszafogottan nyit be, mert az üvegezett falon át meglátta, mi várja odabent. Egy lépcső, amelynek alján egymásba épített, egymáson elcsúsztatott, elforgatott antik oszlopfejek vannak. Mint a Forum Romanum egymásra fektetett márványai. Amiket belep a fű. De nem, nem ez várja. Erre csak a kintről beeső fény miatt figyelt fel. Hanem jobbra, mintha egy város derengene. Utcákkal. Fehérre festett házakkal. Folyosókkal lent és fent. Házakkal fent is. Ablakokkal, amelyek mögött fények látszanak. Egészen balra pedig a mennyezetről lecsüngő mangrove gyökerek várják. Erdőalja, amely fentről lefelé terjed, betölti a hullámozó mennyezetet, és kitüremkedik a külvilágba is. E víziószerűen lüktető titkos világ alatt egy óriás oszlop. Amelyen nyílást vágtak. Benne lépcső, amely felvisz egy terembe. De nem, nem ez várja a belépőt. Hanem megkövesült fák erdeje a lépcső oldalán. Megkövesült pineák. Ilyen fenyők tartják az eget Rómában. Olyanok, mint egy felnyújtott kar, és csuklóban meghajló bezárt kéz. Ilyenek támasztják a római eget. A stephaneumi

pineák a világmindenség erőiként egy katedrálist emelnek meg. Mert a lépcső egy katedrálisba visz fel. Ez az Auditórium Maximum, amely felett gótikus kupola ível. A lejtős nézőtér nyugszik a szikladombozaton – arrább már nincsenek fatörzsek, csak sziklák – s a kupola a nézőtérrel fordul. Lent, a színpadot egy római architektúrájú elmetszett körkörös épület zárja magába, amelyen Pantheon szerű kupola boltosul. Ez a kisebb kupola nekidől a nagynak, mert a Pantheon jellegű épület kissé a földbe süllyed. Oszlopaival, ajtóival, ablakaival együtt.

Amikor ezeket írom, még készülnek a Stephaneum Mezei Gábor tervezte lényyszerű bútorai. A trónus például, amely majd az előcsarnok éjszakáit őrzi, és amely szintén nem vesz majd tudomást rólunk.

Egy lehetséges értelmezés

A süllyedést imitáló oszlopokkal tagolt klasszikus tisztaságú Pantheon-tér Platón ideáinak világa. Megoldásában Platón barlanghasonlatát követi: mind térszerű kialakítása, mind pedig a hátulról történő természetes megvilágítása miatt. Innét hangzik fel az előadás: a színházi is, meg az egyetemi is. Ezt a teret figyelik a nézők, a diákok is. A dőlő, süllyedő, vakítóan fehér oszlopok közötti ablakokból, nyugati irányból, a színpadon álló hátára esik a fény. Árnyéka a hallgatóság felé vetül. Az üvegekről megtörő fény is az ő szemükbe verődik vissza. Nem zavarón, de emlékeztetőül. A megismerés töredékességéről. Az elsüllyedő „ideák világa” megtámaszkodik a sziklákon ülő katedrálison. Utóbbi maga, a sziklára épült anyaszentegyház. Amely megmenti, magához emeli az ókori bölcséletet, és megszenteli a tudást. Az apostolfejedelmek szelleme: az egyházat szimbolizáló Péteré, és az antik bölcsélet megszentelődését jelképező Pálé van jelen valóságos módon itt. Olyan valóságosan, mint sírjuk Rómában.

Az előadóteremhez képest lenti és kinti „erdőalja világ” Dante erdeje. Az „igaz útról” letérő, tehát nem a „katedrálisba” vezető lépcsőre lépő halandó szükség-szerűen vész bele ebbe a világba. Ahol a nagy oszlop van a hasított bejáratnál, amelyben eltűnünk, és a csigalépcsővel, amely feljebb visz. Az oszlop ókori, de a jelentés, amelyet hordoz, a középkor hite. Ezt a jelentést ismétlik, illusztrálják, sugallják szelíden az épület belső, rejtett terei. A Piranesi-féle perspektívákkal játszó középkori utcácskák, folyosók, falak és ívek: a benti és kinti világok furcsa, Soane-i keveredései.

A Stephaneum keleti oldalát lezáró tornyok a megváltást hirdető kerubok szimbólumai. Szárnyuk van, őrzik a házat, és hirdetik az evangéliumot. Az egyik torony kirügyezik, mint a keresztfa élő fája, amelyben megszentelődik minden életfa jelkép. A másik oszlop sziklák közül tör fel, és meghasad, mint a Golgota köve. A rügöző torony oldalán elcsúszó antik oszlop egymás utáni pillanatképei láthatók. Figyelmeztetés a változásra, amely az anyag természete, és az időre, amely a teremtettség alapdimenziója. A másik, az iránytű formájú szárnyakban végződő kerubtorony, a megváltás minden égtájra kiterjedő voltát és az evange-

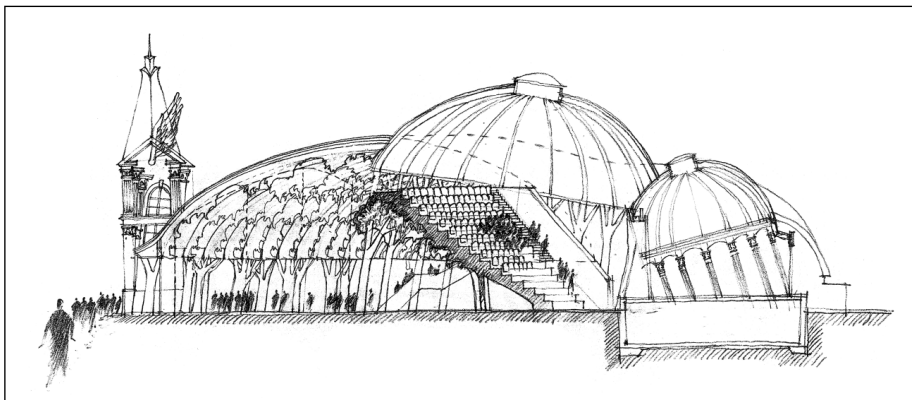
lizáció parancsát hirdeti: „Menjetez tehát, tegyétek tanítványommá mind a népeket!”

Nincsen más modern épület a világon, amely ennyire elementárisan közvetítené a kereszténység lényegét. Az a tény, hogy ez egy egyetemé, ráadásul egy katolikus egyetem bölcsészeti karáé, hatalmas pedagógiai értékeket is hordoz, és hitvallást képvisel. Fontos lenne, és tartozunk ennyivel az elvilágiasodott világnak, hogy a Stephaneum előtti teret Makovecz eredeti terve alapján fejezzük be: folyjék át rajta víz, amely – mint a Jelenések Könyve írja – az élet vize. És építsük fel a kápolnát, amelynek hal formájú alaprajzot tervezett Makovecz, és amely mindeneket magához vonz, a sziklákat is, amelyek a földből kiemelkedve, a tornyát támasztó angyalok lábáig befedik.

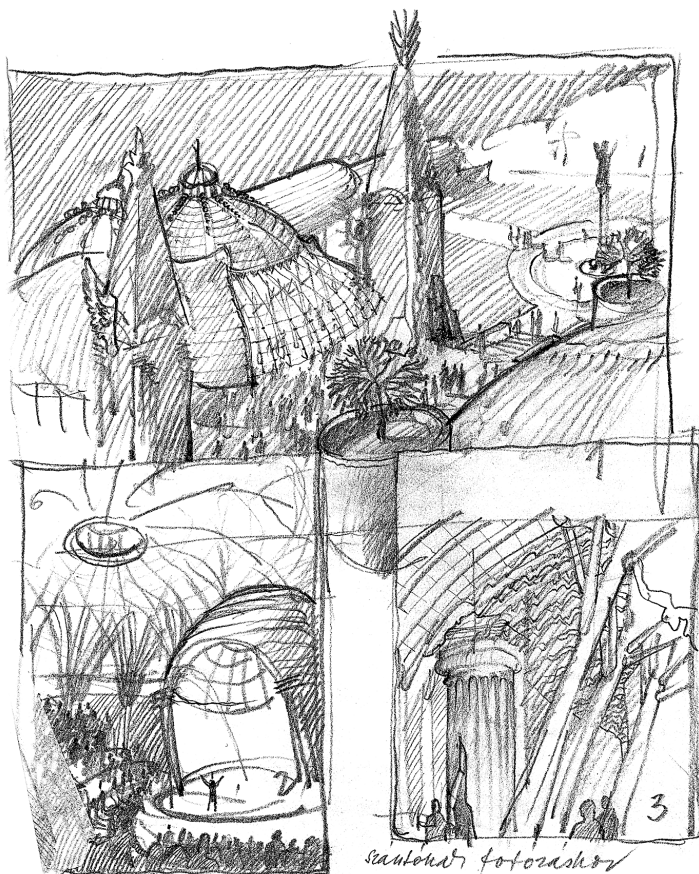
Kijelenthetjük, hogy a Stephaneum külön fejezetet nyit az egyetemes építészettörténetében. Tanítani fogják mindenütt, ahol építészeket nevelnek. Piliscsaba nevét ismertté teszi a művelt világban, és messzi tájakra elviszi jó híret annak a Katolikus Egyetemnek, amelynek alapítói csodálatos intuícióval Makovecz Imrre bízta a központi épület megtervezését. Nem kell ahhoz sem különösebb jóstehetség, hogy előre lássuk: a Stephaneum művészettörténészek, pszichológusok és filozófusok nemzetközi sokaságának ad majd témát. Titkait kutatni, jelentéseit értelmezni fogják még akkor is, amikor az épület alkotója, és vele együtt mi, már nem leszünk az élők között. Valamikor, akár évszázadok múlva, talán lesz valaki, aki megfejt a Stephaneum titkát. Azaz egy pillanatig megvilágosítja ugyanaz a lélek, amely egy pillanatra áthatotta Makoveczet is, amikor kigondolta a Stephaneumot. Ha lesz ilyen valaki, akkor Borgessel megkérdezhetjük: ez a két azonos pillanat vajon nem egy és ugyanaz a pillanat? És akkor, Borges szavait variálva, feltehetjük azt a kérdést is, hogy ez a valaki, aki a Stephaneum értelmezésére teszi majd fel az életét, vajon szó szerint nem Makovecz-e?¹⁷

A szerző köszönetet mond Makovecz Imrének, Gerle Jánosnak, Szántó Tamásnak, Makovecz Benjaminnak, Bucsánszky Csabának.

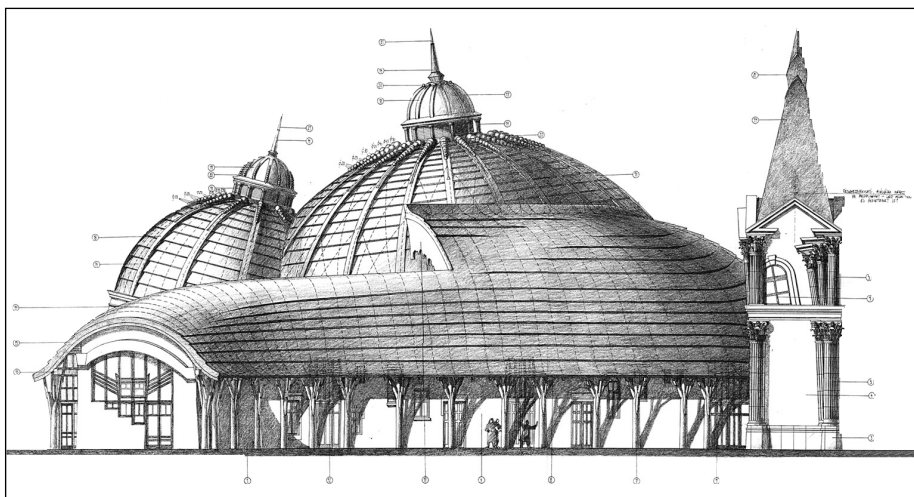
¹⁷ Az eredeti Borges-i szöveg így hangzik: „Mégis az a gyanúm, hogy nem végtelen a körülményekből adódó variációk száma: ezért feltételezhetjük, hogy létezik két azonos pillanat egy egyén értelmében (vagy két egymást nem ismerő emberében is, csak akkor ugyanannak a folyamatnak kell lejátszódnia bennük). Ha elfogadjuk az azonosságukat, felvetődik a kérdés: ez a két azonos pillanat vajon nem egy és ugyanaz a pillanat? Vajon nem elegendő-e egyetlen megismételt elem, hogy felboruljon és összekuszálódjék az idő láncsora? S hogy az a Shakespeare-rajongó, aki a szerző egy-egy sorára teszi fel az életét, vajon szó szerint nem Shakespeare-e?” (Az idő újabb cáfolata. In: Jorge Luis Borges válogatott művei. II. Az örökkévalóság története. Esszék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999. p. 342.)

1. ábra. Makovecz Imre vázlata a Stephaneumhoz.

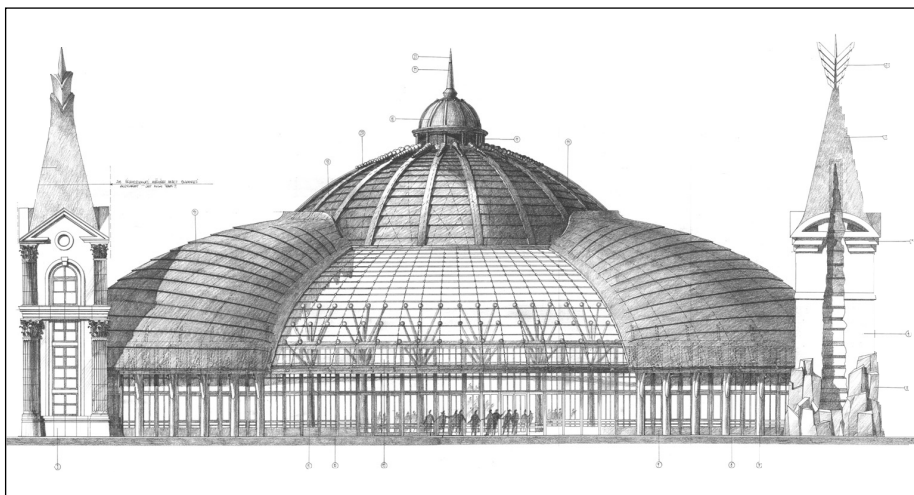

2. ábra. Makovecz Imre vázlata a Stephaneumhoz.

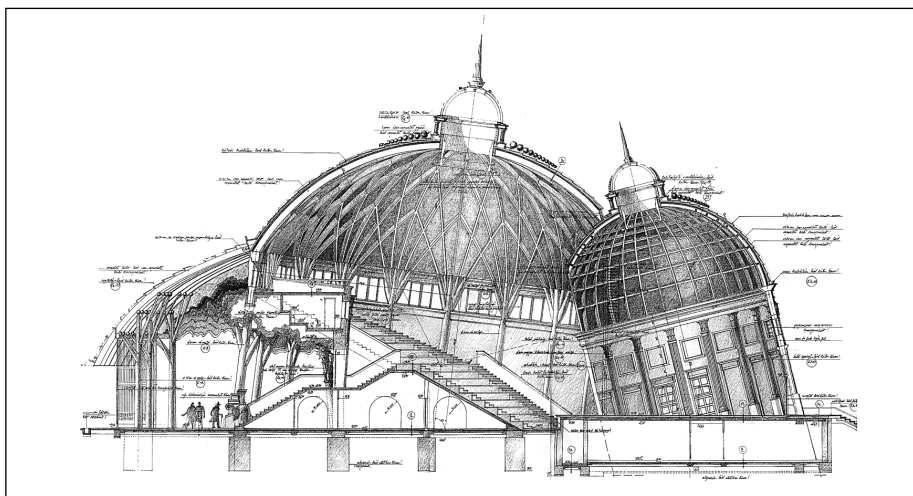
3. ábra.

A Stephaneum kiviteli terve – Makovecz Imre rajza.

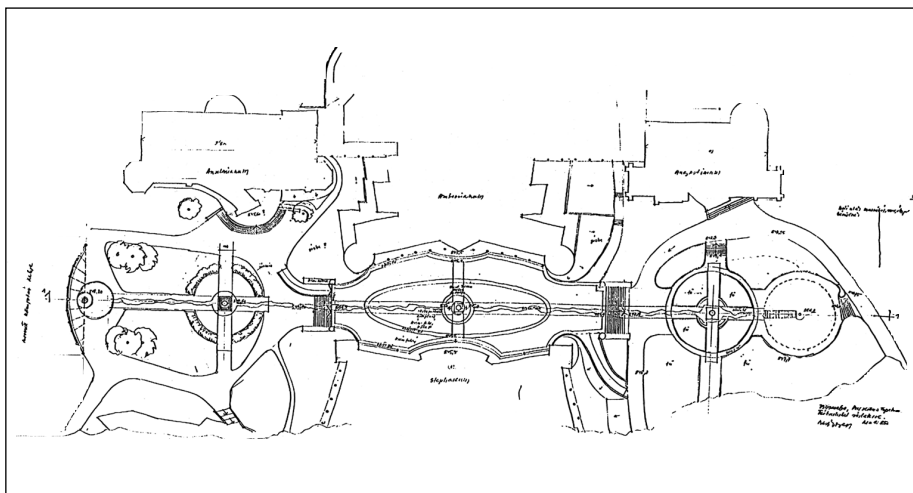
4. ábra.

A Stephaneum kiviteli terve – Makovecz Imre rajza.

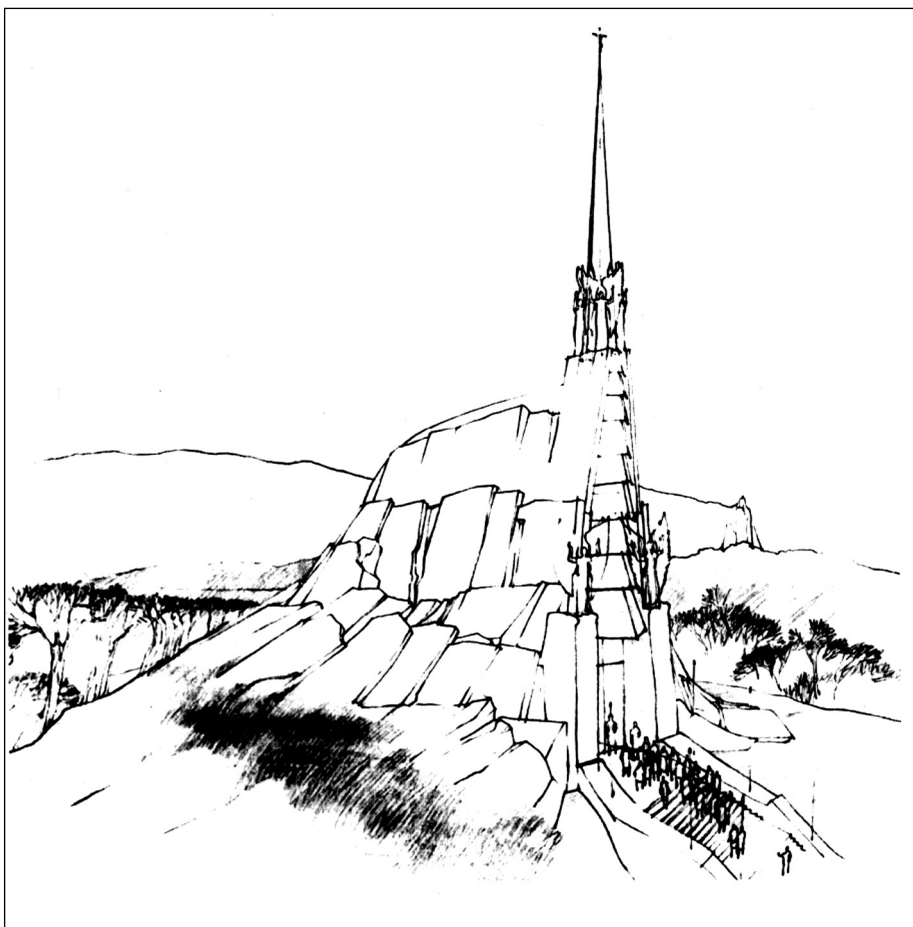
5. ábra.

A Stephaneum kiviteli terve – Makovecz Imre rajza.

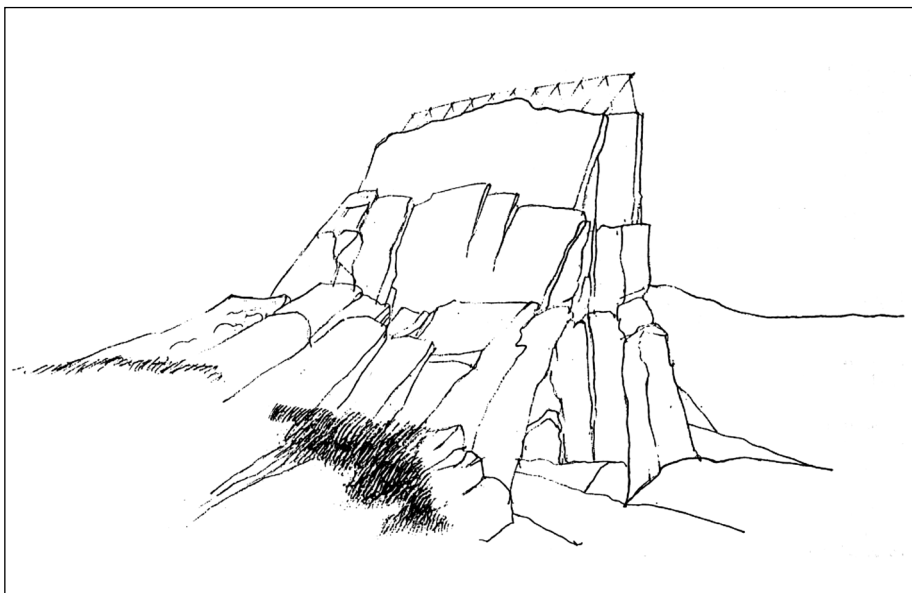
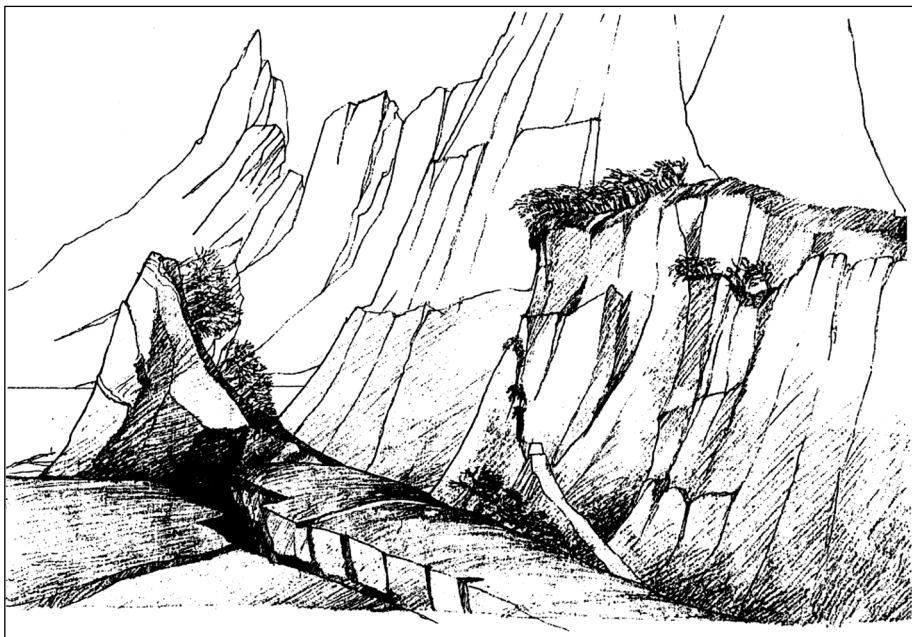
6. ábra.

A Stephaneum előtti tér Makovecz Imre által készített terve.

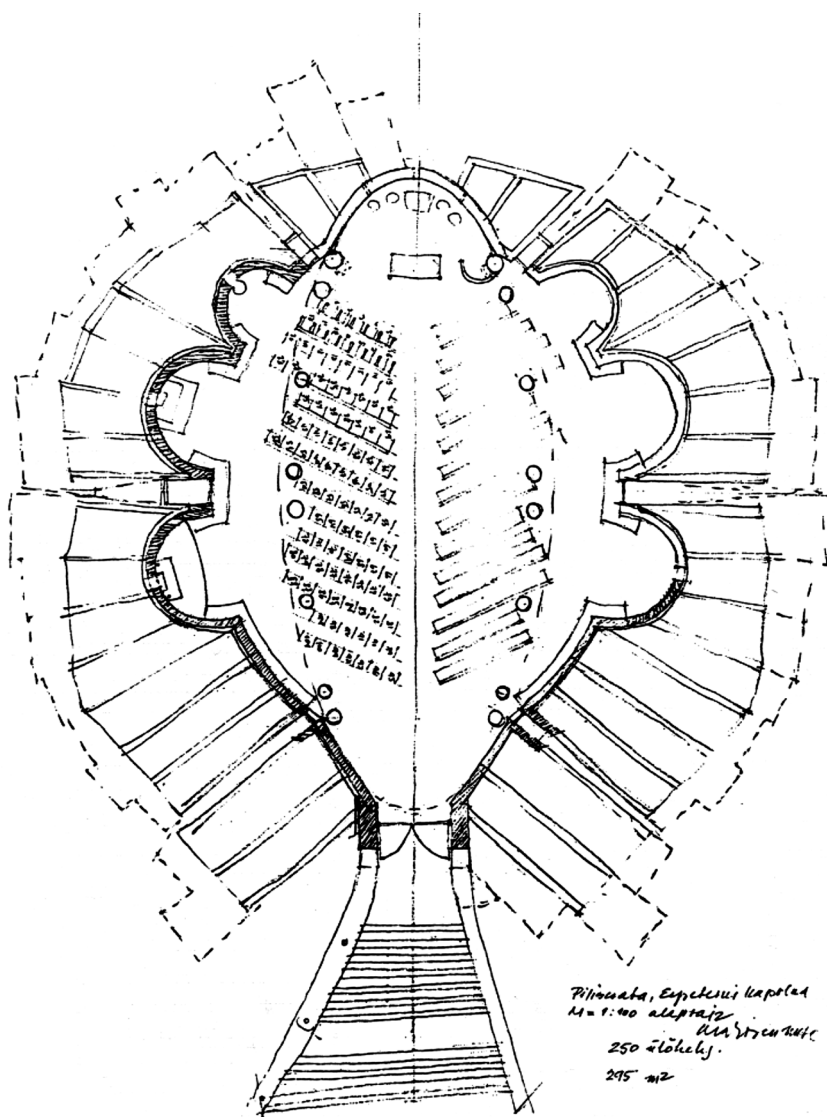
7. ábra.

A Makovecz Imre által a Klotildligeti campusra tervezett kápolna.

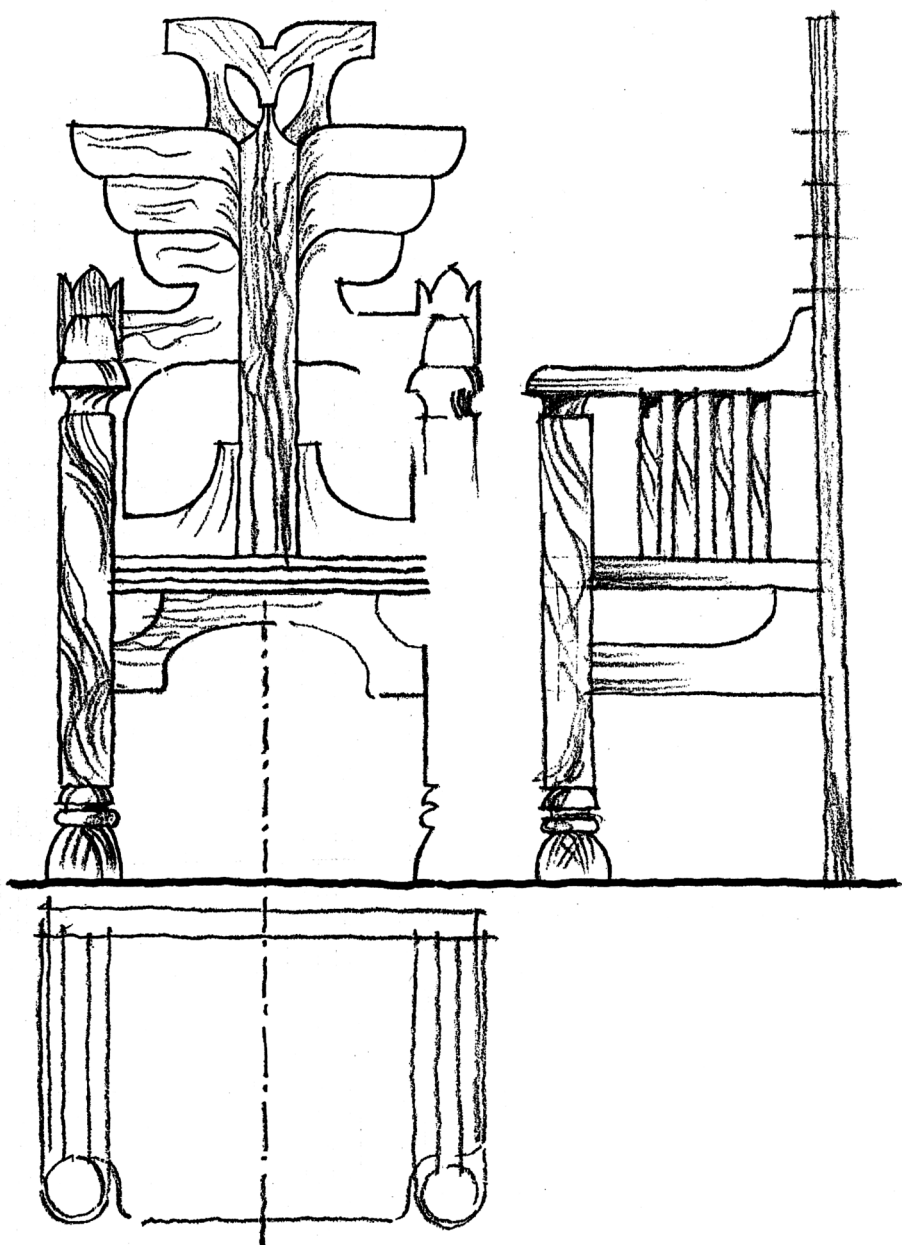
8–9. ábra.

Földmozgások – Makovecz Imre tanulmányrajzai a Katolikus Egyetem kápolnájához.

10. ábra.

A piliscsabai egyetemi kápolna alaprajza.

11. ábra.

A Stephaneum előcsarnokában lévő trónus vázlata. Mezei Gábor terve és rajza.